

პაატა კოღუაშვილი, სტუ-ს პროფესორი
გიორგი ზიბზიბაძე, სტუ-ს პროფესორი

ოდეს ნახდა გლეხიკაცი, საქართველო დაძაბუნდა
არჩილ მეფე

რეზიუმე

განხილული და გაანალიზებულია საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ შემუშავებული „საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგიის (2014—2020 წ.წ.)“ დადებითი და უარყოფითი მხარეები. სტრატეგიაში მოცემული არაა მისი განხორციელების მექანიზმები. იგი მოკლებულია ყოველგვარ კონკრეტულს. მასში არაა მისი რეალიზაციისათვის საჭირო დანახარჯები, დასახული ღონისძიებების განხორციელების ვადები, ეტაპები და მოსალოდნელი სოციალურ-ეკონომიკური შედეგები. სტრატეგიაში არის სწორად გაშუქებული ადგილები. კერძოდ, სწავლება-კონსულტირება-დანერგვის (ექსტენცია), სოფლად კოოპერირების (რომელსაც კონკრეტულ აკლია) და სხვა. მიუხედავად აღნიშნული დადებითი მხარეებისა „სტრატეგია“ გადამუშავებას ექვემდებარება.

Summary

The State is Obligated to Assist the Peasantry

Paata Koghuashvili, GTU Professor
Giorgi Zibzibadze, GTU Professor

There are reviewed and analyzed the advantages and disadvantages of “The Rural Development Strategy (2012-2020 years)” developed by the Ministry of Agriculture of Georgia. This strategy does not offer any of implementation mechanisms. It is devoided of any specificity. There are not given any costs of its realization, deadlines of implementation of measures, the stages and the feasible socio - economic consequences. The strategy has highlighted the right terms, in particular, the exercise-consulting-implementation terms, rural cooperation (which lacks specificity) terms, and other terms. Despite its advantages the strategy is the subject to recycling.

* * * * *

როგორც ცნობილია, საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრომ შეიმუშავა „საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგია“ (2014-2020 წ.წ.). ქვეყანაში მანამდეც არსებობდა რამდენიმე მსგავსი შინაარსის დოკუმენტი, მათ შორის ოფიციალურად აღიარებულიც (1997წ.), მაგრამ აღმასრულებელი ხელისუფლების შესაბამისი

პოლიტიკური ნების უქონლობისა თუ ეკონომიკური კურსისადმი მათი შეუსაბამობის გამო, არც ერთი არ განხორციელდა. აღნიშნულის გათვალისწინებით საჭიროდ მივიჩნიეთ ჩვენი მოსაზრება გამოგვეთქვა მისი ავტორიანობის შესახებ.

საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის განვლილმა ორმა ათწლეულმა პრაქტიკულად აშკარა გახადა, რომ საქართველოს სოფლის მოსახლეობის მძიმე სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესება, მასობრივი უმუშევრობისა და სიღარიბის წინააღმდეგ ბრძოლა მხოლოდ ე.წ. კომერციული-ზაციით ვერ გახდება დაქარბებული ეკონომიკური აღმავლობის საფუძველი.¹ შესაბამისად, დაუშვებელი იყო და არის მხოლოდ ამ საწყისებზე სოფლის მეურნეობის განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკის აგება, რაც პრაქტიკულად ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიის არ არსებობასა და პროცესების თვითდინებაზე მიშვებას ნიშნავს.²

თავიდანვე შევნიშნავთ, რომ გლეხკაცს, ქართუ-

1 ყველაფერს რომ თავი დაეხრებოდა, თავისუფალი ბაზარი საქართველოს სოფლის მეურნეობას ვერ დააღაგებს თუნდაც მისი მრავალფეროვნების გამო. რთული ვერტიკალური ზონალობისა და ნიადაგურ-კლიმატური მრავალფეროვნების გამო, საქართველოს სოფლის მეურნეობის საწარმოო სპეციალიზაციის 11 ზონა და 3 ქვეზონა გამოყოფილი. საქართველო არ არის ყაზახეთი ან თუნდაც თურქმენეთი, სადაც სოფლის მეურნეობა რამდენიმე დარგითაა წარმოდგენილი, რომლებიც შესაძლოა დროთა განმავლობაში, საბაზრო მექანიზმების ზემოქმედებას დაექვემდებაროს. საქართველოს სინამდვილეში, აგრეთვე, გასათვალისწინებელია სოფლის მეურნეობაში მრავალწლოვანი კულტურების მაღალი ხვედრითი წონა, რომლის რესტრუქტურისება განვითარებულ ქვეყნებშიც კი მრავალ სირთულესთან არის დაკავშირებული. საყურადღებოა ისიც, რომ ჩვენს მოსახლეობას არ გააჩნია საბაზრო გარემოში არათუ მთლიანი საწარმოო ჯაჭვის, არამედ მისი ცალკეული პროცესის მართვის გამოცდილება. თავისუფალი ეკონომიკის პირობებში აღეკატური ქმედებებისთვის საჭირო თვისებებისა და რესურსების (ადამიანური, ფინანსური, ინტელექტუალური, ტექნიკური და სხვა) უქონლობის გამო, აგრეთვე დაკარგა ბაზრის მოთხოვნებზე რეაგირების უნარი, რომლის უამრავი მაგალითი არსებობს და რაც ყველაზე მეტად მნიშვნელოვანია, არ უნდა დაგვავიწყდეს სოფლის მეწარმის მენტალიტეტი, რომელიც უპირატესად სახელმწიფოზე იყო დამოკიდებული და რასაც ჩვენზე უკეთ უცხოელები ითვალისწინებენ, როცა ბიზნესის დაწყებამდე პრეზიდენტთან ან მთავრობის სხვა მაღალ ჩინოსნებთან შეხვედრას ცდილობენ.

2 სახელმწიფო სტრატეგია არის მოქმედების ძირითადი მიმართულება, წინასწარ მოფიქრებული და დაგეგმილი. მიღებული სტრატეგია, მით უმეტეს, ოფიციალურად გაცხადებული, რომელმაც უკვე მოახდინა, სახელმწიფო აპარატისა და საზოგადოების ძალისხმევით ორიენტირება სათანადო მიმართულებით, მთავრობისთვის გარკვეულწილად სავალდებულოც ხდება.

ლი მინის მთავარ მეურვეს დღეს არ ულხინს. დაბე-
ჯითებით შეიძლება ითქვას, რომ ქართულ სოფელ-
ში არსებული უმძიმესი კრიზისული სიტუაცია და
არასახარბიელო სოციალური ფონი ძირითადად
აგრარულ საკითხებში 2004-2012 წლებში მთავრო-
ბის მონაწილეობის ნეგატიური როლითაა განპირო-
ბებული. კერძოდ პირველად ქვეყნის ისტორიაში,
ქალაქად შობადობამ გადააჭარბა სოფლისას. მოიშ-
ალა სოციალური და სანარმოო ინფრასტრუქტურა.
სოფელი კარგავს ისტორიულ, სოციალურ-ეკონო-
მიკურ და დემოგრაფიულ ფუნქციას. რაც ყველაზე
უფრო დამაფიქრებელია, დღემდე სხვის იმედად მყ-
ოფი სოფლის მოსახლეობა ვერ ავლენს ბაზრის ელ-
ემენტარულ მოთხოვნებზე ადეკვატური რეაგირების
უნარს. ქართული სოფლისათვის დამახასიათებელი
გახდა სიღარიბე, რაც ძნელად მოსაშორებელია.

სასოფლო-სამეურნეო სფეროში შექმნილი
კრიზისის დაძლევის აუცილებლობა ობიექტურად
მოითხოვს, ისეთი ეროვნული სტრატეგიის შემუშავე-
ბა-რეალიზებას, რომელშიც ასახული იქნება უახ-
ლოესი წლების (1-3 წ.) ამოცანები (კონკურენტუ-
ნარიანი, სასურსათო პროდუქტების მწარმოებელი
დარგების მაღალი ტემპებით განვითარება) და მათი
განხორციელების საშუალებებიც საქართველოს საშ-
უალო და გრძელვადიანი (5-10-15 წ.) მიზნების გათ-
ვალისწინებით (ინოვაციური ტექნოლოგიების დან-
ერგვა და აგრარული კრიზისის დაძლევა, სურსათის
ექსპორტის გაფართოება და სურსათის იმპორტის
ადგილობრივი წარმოებით ჩანაცვლება).

მე-20 საუკუნის 30-იანი წლების შემდეგ არც
ერთი თანამედროვე სახელმწიფო საკუთარი სოფ-
ლის მეურნეობის განვითარებას მხოლოდ თავისუ-
ფალი ბაზრის იმედად არ ტოვებს (ისინი უარს ამ-
ბობენ სუბსიდირების სისტემის გაუქმებაზე, რის
გამოც „დოჰას რაუნდი“ დღემდე ჩიხშია შესული)
და სხვა მრავალი სახის დახმარებას უწევს სოფ-
ლის მეურნეობას, რადგან სასურსათო უსაფრთხოე-
ბა ქვეყნის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი და
პრიორიტეტული ამოცანაა, რომლის გადაჭრაში
მთავრობას გადამწყვეტი როლი ეკისრება. სახელმ-
წიფოს ხელშეწყობი ფუნქცია დარგის განვითარე-
ბის ნებისმიერ სტადიაზე (როგორი წარმატებითაც
არ უნდა ხორციელდებოდეს იგი) არასოდეს კარგავს
თავის აქტუალობას³.

3 ბოლო წლებში სახელმწიფოს მარვეულობიერებელი
მეთოდების გაძლიერება, მნიშვნელოვანწილად სოფლის
მეურნეობის წინაშე გაჩენილი ახალი გამოწვევებითაა
განპირობებული. სურსათისა და სოფლის მეურნეობის
ორგანიზაციის (FAO) პროგნოზით მსოფლიოში სურსათის
მწვავე დეფიციტი კიდევ უფრო გაღრმავდება, რაც გამოიწვევს
მოშიშვნილ ადამიანების რიცხვის ზრდას. გაერო-სა და
მსოფლიო ბანკის (მბ) მონაცემებით დედამიწაზე დასრულდა
იაფი საკვების წარმოების ეპოქა. დასახელებულ გამოწვევებს
თავის მიზეზები აქვს, რასაც განვითარებული თუ ნაკლებ
განვითარებული ქვეყნები მძლავრი პრევენციული ზომებით
პასუხობენ. იაპონიამ სოფლის მეურნეობისადმი დახმარება
დარგის მთლიანი შიდა პროდუქტის – 78,6ორვეგიამ – 80,აშშ-მ
– 25, ევროკავშირმა – 33 პროცენტამდე გაზარდეს, იაპონიამ
სოფლის მეურნეობაში გაცემულ კრედიტებზე პროცენტი
ნულამდე, ხოლო აშშ-მ და ევროპის რიგმა ქვეყნებმა 2,5

ორიტეტებს და შემდეგ საზოგადოებრივი და კერძო
სექტორის პარტნიორობის ფონზე ახორციელებს მის
აღსრულებას. საქართველომ სხვა ცივილიზებულ
ერთა მსგავსად უნდა გამოკვეთოს პრიორიტეტები
სოფლის მეურნეობაში. პრიორიტეტები ამ სფერო-
ში ორი მიმართულებითაა. პირველი: სასურსათო
უსაფრთხოების (უშიშროების) უზრუნველყოფელი
სოფლის მეურნეობის სტრუქტურის ჩამოყალიბება
და მეორე: სოფლის, როგორც ყოფა-ცხოვრების და
როგორც ტერიტორიის შენარჩუნება.

მაგალითები იმითომ არ მოგვიტანია, რომ ჩვენც
ზუსტად ასე უნდა მოვიქცეთ. აქ მთავარი ტენდენ-
ციის გაზიარება და იმის გაკეთებაა საჭირო რისი
შესაძლებლობაც სახელმწიფოს აქვს. სწრაფად გან-
ვითარებადი ქვეყნების პრაქტიკა ადასტურებს არა
რომელიმე მიმართულების, არამედ ლიბერალური
და სოციალურად ორიენტირებული ეკონომიკური
პოლიტიკების რაციონალური შეთანხმების უპი-
რატესობას.

აქედან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ
რომელიმე ერთი ეკონომიკური პოლიტიკისადმი
უპირობო ერთგულება საბაზრო ფუნდამენტალ-
იზმის გამოვლინებაა. ქვეყანაში ეკონომიკის განვი-
თარებისთვის აუცილებელია პრაგმატული, ეკონო-
მიკური დოგმებისგან თავისუფალი ისეთი მოდელის
შემუშავება, რომელიც ყველაზე ეფექტიანი იქნება
მოცემულ პირობებში.

იმისათვის, რომ თავისუფალმა ბაზარმა შექმ-
ნას პროდუქციის სიუხვე, აუცილებელია სახელმ-
წიფოს მხრივ აქტიური პოლიტიკის განხორციელ-
ება აგრობიზნესის ინფრასტრუქტურის შესაქმნე-
ლად. იგი, პირველ ყოვლისა, გამოიხატება სპეცია-
ლიზებული აგროსაკრედიტო სისტემის შექმნით,
რაც კრედიტს ხელმისაწვდომს გახდის და უზრუნ-
ველყოფს მოსავლის დაზღვევის სისტემის ჩამოყა-
ლიბებას. ინფრასტრუქტურის აუცილებელი ნაწილი
უნდა გახდეს მელიორაციის, ზოოვეტმომსახურების,
სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის, ქიმიური საშუალე-
ების, სანავის და ა.შ. უზრუნველყოფის ორგანიზე-
ბა, უნდა ნახალისდეს ერთგვაროვანი პროდუქციის
სფეროში კოოპერირების გამოყენება და მარკეტინ-
გული დახმარება. ერთ-ერთ მთავარ კომპონენტად
უნდა იქცეს სასოფლო რაიონებში აგროტექნიკუ-
მების ფართო ქსელის გამოყენება, რომელიც შე-
ძლებს ფერმერების პრაქტიკული ცოდნითა და
ჩვევებით აღჭურვას და გამუდმებით მათი გად-
ამზადების გარემოს შექმნას. ასევე, მნიშვნელოვანია
დაქუცმაცებული სოფლის მეურნეობის სანარმოო
ბაზის გამსხვილება-გამასივება (კონსოლიდაცია),
მინის წვრილ მესაკუთრეთა ნებაყოფლობითი კოო-
პერაციული გაერთიანებების ჩამოყალიბება და მათი
გადამუშავებელ სანარმოებთან კოოპერირების სხ-
ვადასხვა ფორმით თანამშრომლობა (წარმოების,
გადამუშავებისა და რეალიზაციის ერთიანი ციკლის
შექმნა).

რაციონალურად დაბალანსებული სასოფლო-
პროცენტამდე დაწია.

სამეურნეო სტრატეგია წარმოადგენს იმ საყრდენს, რომლის საშუალებითაც შესაძლებელი იქნება არსებული სიძნელეების დაძლევა და სახელმწიფოებრივი ხედვის რეალიზება სოფლის მეურნეობის სფეროში.

არსებითია, რომ სასოფლო-სამეურნეო სტრატეგიის შემუშავებისას გათვალისწინებულ იქნეს სოფლის მეურნეობასთან მჭიდროდ დაკავშირებული სოფლის, როგორც ტერიტორიული და სოციალური ერთეულის განვითარების საჭიროება. ამიტომ ამ მიზნით ერთიან სასოფლო-სამეურნეო პოლიტიკასთან ერთად დასავლეთში მოქმედებს სოფლის განვითარების პოლიტიკა, რომელიც უფრო ფართო ცნებაა, ვიდრე სოფლის მეურნეობის განვითარება. მისი მიზანია სოფლის მოსახლეობის სოციალური სტატუსის გათანაბრება ქალაქის მოსახლეობასთან, რასაც სოფლად მოსახლეობის შენარჩუნებისთვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს.

სოფლის, როგორც ტერიტორიული და სოციალური ერთეულის, განვითარების გარეშე (სოფლის სტატუსი, რეალური თვითმმართველობა, არჩეული მამასახლისი, ინსტიტუციონალური და ინფრასტრუქტურული მოწყობა – გზა, წყალი, ელექტროენერგია, ჯანდაცვა, ბაგა-ბაღები, სკოლები, ბიბლიოთეკები, კლუბები, კავშირგაბმულობა, ტრანსპორტი, დასაქმება და სხვ.) ქართულ სოფელს დაცლა, ანუ მოსახლეობის მასობრივი ემიგრაცია ემოქრება. თუ დღეს მოქმედი უარყოფითი ტენდენციები შენარჩუნდა, მოკლე ხანში აღარ გვექნება არა მარტო ფორმალური სოფლის მეურნეობა, არამედ თვით სოფელიც კი. ამიტომაც სასოფლო-სამეურნეო პოლიტიკის ძირითადი იდეაა სოფლის მოსახლეობის მოფრთხილება და საზოგადოების გამოსაკვებად მისი შრომის მოტივაციის სტიმულირება, სოფელსა და ქალაქს შორის სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურულ-საყოფაცხოვრებო განსხვავებათა შემცირება. ასეა ჯანსაღ ქვეყნებში – ნაკლებ განვითარებულიდან დაწყებული და ყველაზე განვითარებული დემოკრატიებით დამთავრებული. რადგან მათ კარგად იციან, რომ წააგებს ყველა, ვისაც არასწორი სასოფლო-სამეურნეო პოლიტიკა აქვს.

ვისაც დღეს საქართველოს ეროვნული მეურნეობის დაგეგმვა და მართვა ავალია, ამის დაგეგმვის უფლება არ აქვს. გლეხკაცი არის და ყოველთვის იქნება სოფლის მაცოცხლებელი და გარდაქმნელი, ეროვნული კულტურისა და ტრადიციების განმაახლებელი და მცველი.

გლეხკაცი ვერ განიხილება, როგორც საშუალება რაღაც მიზნისთვის – იგი უნდა განვიხილოთ მხოლოდ, როგორც მიზანი. მას მოფრთხილება, თანადგომა და შესაფერისი დაფასება სჭირდება. გლეხკაცის მოწოდება და დანიშნულება არ არის მხოლოდ ის, რომ მოხნას, დაბაროს, გასხლას, მოუაროს პირუტყვს, მოიყვანოს მარცვლეული, მწვანელი, ხილი თუ ყურძენი. მისი პირველი მოწოდებაა ის, რომ იყოს ღირსეული, ჯანსაღი, ყოველმხრივ გამართული ადამიანი, ქართველი ბავშვების გამზრდელი, ქართველი ერის ხერხემალი, საზოგადოების გამომკვებავი,

საქართველოს დემოგრაფიის დამცველი, მისთვის ოფლისა და სისხლის დამღვრელი (ისევე, როგორც ყველა სხვა მოქალაქე) და საქართველოს მიწის ყოველი ცალკეული გოჯის შემნახავი ასიათასობით პოტენციური „სტუმრის“ პირისპირ.

რა ხდება ჩვენთან ამ მხრივ?

სადღეისოდ საქართველოს მთავრობის მიერ დაწყებულია ქართული სოფლის დახმარების ფართომასშტაბიანი ღონისძიებების განხორციელება, რომლის ქმედითუნარიანობა მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული რიგ კონკრეტულ საკითხებზე, რომელთა შორის ყველაზე მნიშვნელოვანია სასოფლო-სამეურნეო სისტემის სწორი ორგანიზაციული მოდელის შერჩევა, ანუ იმ ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის დადგენა, რომელიც უზრუნველყოფს ამ დახმარების უკუგების ყველაზე მაღალ ხარისხს. ასეთი მიდგომა მნიშვნელოვნად აფართოებს დახმარების პოტენციურ მიმღებთა წრეს. უზრუნველყოფს ერთის მხრივ — ფინანსური და ორგანიზაციული რესურსების მიზნობრივ მიმართვას და მეორეს მხრივ — აუცილებელი კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტების მიღებას. სამწუხაროდ, ისე როგორც ყოველთვის, ახლაც არსებობს საშიშროება, რომ არასწორი კონცეპტუალური მიდგომების შემთხვევაში განეული ფინანსური დახმარების შედეგები იქნება დაბალი ქმედითუნარიანობის მქონე, ან სულაც უკუშედეგის მომტანი, როგორც ხდებოდა ამ ბოლო ათწლეულებში.

სწორედ ასეთ სტრატეგიულ შეცდომასთან გვაქვს საქმე ე.წ. იაფი კრედიტის პროგრამასთან მიმართებაში, სადაც დაფინანსებული პროექტების აბსოლუტური უმრავლესობა მხოლოდ საკუთარ მოგებაზე ორიენტირებულ ორგანიზაციებზე, ძირითადად, შპს-ებზე მოდის და მათ შორის არ არის არცერთი სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივი. კოოპერატივების მუშაობის სტილი მოქნილია და დღევანდელი მოთხოვნების ადეკვატური. სახელმწიფომ აუცილებლად უნდა გაითვალისწინოს ეს ძალა, როგორც ძლიერი და სანდო პარტნიორი სოფლად რთული ეკონომიკური და ორგანიზაციული პრობლემების მოგვარებისას.

ეს გარემოება კიდევ ერთხელ გვაიძულებს განვაცხადოთ, რომ საქართველოს მთავრობამ ცალსახად და კატეგორიულად უნდა განსაზღვროს — რომელი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმა არის უფრო ახლოს აგრარულ სექტორში სახელმწიფოს სოციალურ და ეკონომიკურ მისიასთან და შესაბამისად, რომელ მათგანს შეიძლება მიენიჭოს პრიორიტეტი სახელმწიფო ხელშეწყობის თვალსაზრისით.

აგრარული სექტორის ფუნქციონირების ეკონომიკური ანალიზი ნათლად წარმოაჩენს ქართული სოფლისა და მისი მოსახლეობის ყველაზე მნიშვნელოვან პრობლემას: გადამმუშავებელი საწარმოები, რომლებიც ძირითადად წარმოადგენილი იყო მოგებაზე ორიენტირებული ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის — შპს-ს სახით, მოგების გაზრდის მიზნით ახდენდნენ გლეხობისაგან პროდუქციის შესყიდვას

რაც შეიძლება დაბალი ფასებით, რაც ხშირ შემთხვევაში ვერ ანაზღაურებდა პროდუქციის წარმოებაზე განეულ დანახარჯებსაც კი. ისინი პრაქტიკულად გადაიქცნენ გადაულახავ, კარტელურ ბარიერად გლეხობასა (მინის წვრილი მესაკუთრეები, რომლებიც სოფლის მოსახლეობის დიდ უმრავლესობას შეადგენენ) და თავისუფალ ბაზარს შორის. ინტერესთა აღნიშნული კონფლიქტი, რომელიც გამოწვეული იყო სასოფლო-სამეურნეო სისტემის არასწორი, გაუზარებელი ორგანიზაციული მოწყობით, მნიშვნელოვანწილად გახდა საფუძველი ერთი მხრივ — სოფლებიდან მოსახლეობის გაძლიერებული მიგრაციისა და მეორე მხრივ — აგრარული წარმოების პარალიზებისა.

საქმე ეხება ათიათასობით წვრილ გლეხურ (პარცელურ) მეურნეობას, რომლებსაც არც გამოცდილება და არც ფინანსური საშუალებები არ გააჩნიათ დამოუკიდებლად ფეხზე დადგომისათვის. სწორედ ასეთ ვითარებაშია სახელმწიფო ვალდებული ქმედითი დახმარება გაუწიოს გლეხთა კოოპერაციულ გაერთიანებებს და იზრუნოს მათი ფინანსური მდგომარეობის გაჯანსაღებისთვის. წინააღმდეგ შემთხვევაში მივიღებთ დაცლილ სოფლებს, რაც, რა თქმა უნდა, არ შედის ქვეყნის ხელისუფლების ამოცანებში.

შპს-ებისა და მოგებაზე ორიენტირებული სხვა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმების განვითარებას, რა თქმა უნდა, თავისი მნიშვნელოვანი ადგილი გააჩნია საბაზრო ეკონომიკის პირობებში, მაგრამ როცა არსებობს აგროწარმოების განვითარების სხვა, უფრო ძლიერი სოციალური და ეკონომიკური მოტივები, მათი იგნორირება სერიოზულ მეტოქეობით შეცდომად შეიძლება ჩაითვალოს.

საქართველოს პარლამენტის მიერ მიღებულმა „სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივის შესახებ“ კანონმა დასაბამი უნდა მისცეს ქვეყნის ეკონომიკის მნიშვნელოვანი დარგების ახლებურ, რაციონალურ ორგანიზაციულ მოწყობას, რაც პირდაპირ აისახება მოსახლეობის ეკონომიკურ და სოციალურ მდგომარეობაზე.⁴ მიუხედავად ამისა, არ შეიძლება ყურადღების გარეშე დავტოვოთ ის არსებითი ხარვეზები, რომლებიც დროთა განმავლობაში ნეგატიურად აისახება ამ უმნიშვნელოვანეს პროცესზე. კერძოდ:

კანონმა არ გაითვალისწინა არანაირი ეკონომიკურ-ფინანსური მექანიზმი სახელმწიფოდან კოოპერატივების ფინანსური ხელშეწყობის მიზნით, რაც უნდა განახორციელოს სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების სააგენტომ და რომელიც მიმართული უნდა იყოს მხოლოდ კოოპერატივებზე და არანაირ სხვა ორგანიზაციულ-სამართლებრივ ფორმებზე. ფინანსური ხელშეწყობის გარეშე საქართველოში კოოპერატივების განვითარების სერიოზული პროცესის დაწყება პრაქტიკულად შეუძლებელია. ეს პროცესი

4 კანონი ძალიან მოისუსტებს ეკონომიკურ-ფინანსური კუთხით. მასში არაა წამახალისებელი მუხტი. არ ჩანს კარგად ორგანიზებული მუშაობის შემთხვევაშიც კი რა შედეგი დაუდგება კოოპერატივებს. ასეთი კანონი ვერანაირად ვერ წახალისებს სოფლად კოოპერატიულ მოძრაობას.

განსაკუთრებით პოზიტიური შედეგების მომტანი იქნება მაღალმთიან რაიონებში და ომით დაზარალებულ საზღვრისპირა სოფლებში, სადაც ჩვენს თვალწინ მიმდინარეობს მკვეთრად უარყოფითი სოციალურ-ეკონომიკური და დემოგრაფიული პროცესები; კანონით „სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივის შესახებ“ არ ხდება კოოპერატივის შიდა სანარმოო ურთიერთობათა მარეგულირებელი ძირითადი წესების განსაზღვრა. ეს არის უმნიშვნელოვანესი კომპონენტი, რომლის საშუალებით შესაძლებელია კოოპერატივმა შეინარჩუნოს მისი ძირითადი არსი, რაც განასხვავებს მას მოგებაზე ორიენტირებული სხვა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმებიდან (შპს, სააქციო საზოგადოება და სხვ.). კოოპერატივის არსებობის მიზანშეწონილობის განმსაზღვრელი ძირითადი ფაქტორი უნდა იყოს არა საპაიო ფონდში შეტანილი ფულადი და სხვა სახის ქონებრივი სახსრები, რომელიც მეპაიეს აძლევს დივიდენდების მიღების საშუალებას, არამედ მისი წევრების, შრომითი რესურსების კაპიტალიზაციის დონე, რაც უზრუნველყოფს შრომის უკუგების ყველაზე მაღალ ხარისხს. სწორედ ამ ორი კომპონენტის — შრომითი და მატერიალურის ორგანული შერწყმით, (სადაც დომინანტია შრომა, ხოლო მატერიალური რესურსების ერთადერთი დანიშნულებაა — არა გაზრდილი დივიდენდების მიღება, არამედ კოოპერატივის წევრთა შრომის უკუგების მაღალი ხარისხის უზრუნველყოფა), მიიღწევა მაღალი ეკონომიკური ეფექტიანობის, სოციალურ სოლიდარობაზე და სამართლიანობაზე დაფუძნებული სისტემის ფორმირება.

ამ მიმართულებით ყველა წარმატებული ქვეყანა ქმნის შესაბამის ნორმატიულ-საკანონმდებლო ბაზას, სადაც ისეთი ელემენტების შეტანით, როგორიცაა: საპაიო შენატანი, დამატებითი პაი, კოოპერაციული გადახდები, კოოპერატივის ასოცირებული წევრობა და სხვ., ახდენენ კოოპერატივების შიდა სანარმოო ურთიერთობების რეგულირებას უშუალოდ საკანონმდებლო დონეზე, იმ მთავარი მიზნით, რომ ამ ურთიერთობებში შრომითი რესურსის ფაქტორი იყოს განმსაზღვრელი და მასზე მატერიალურმა კაპიტალმა, საპაიო შენატანების სახით, არ მოახდინოს დომინანტური ზეგავლენა. ზოგიერთ ქვეყანაში არსებობს განსხვავებული პრაქტიკაც: საკანონმდებლო დონეზე ხდება კანონის მიღება სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციის შესახებ გამარტივებული წესით, რომელიც არ ახდენს კოოპერატივების შიდა-სანარმოო ურთიერთობების რეგულირებას, მაგრამ ამ შემთხვევაში ეს საკითხი რეგულირდება ქვეყნის მთავრობის, ან შესაბამისი სახელმწიფო უწყების ნორმატიული აქტით, რაც უმეტეს შემთხვევაში ხდება სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების ტიპური წესდების მიღება-დამტკიცებით.

სამწუხაროდ, საქართველოს საკანონმდებლო ორგანომ თავის დროზე ეს საკითხები არ მიიჩნია სათანადოდ მნიშვნელოვნად, რომ სხვა ქვეყნების მსგავსად (მათ შორისაა პოსტსაბჭოური ქვეყნები: უკრაინა, ბალტიის, ბელორუსია, რუსეთი, ყირგიზეთი) მოეხ-

დინა სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების შიდა-საწარმოო ურთიერთობების რეგულირება საკანონმდებლო დონეზე.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე ცხადია, რომ არსებული რეალობის გათვალისწინებით სწორედ სახელმწიფომ უნდა აიღოს პასუხისმგებლობა და იკისროს ამ უაღრესად მნიშვნელოვანი პროცესის ძირითადი მაკოორდინირებელი, მაორგანიზებელი და ხელშეწყობი ფუნქცია.

ეროვნული მეურნეობის ნებისმიერი დარგის განვითარების სტრატეგიაში, როგორც წესი, იგულისხმება სრულყოფილი სამართლებრივ-საკანონმდებლო ბაზის შექმნა და ეკონომიკური ბერკეტების გამოყენების საფუძველზე იმ ძირითადი ჩარჩო პირობების ჩამოყალიბება, რომელმაც დროის გარკვეულ მონაკვეთში უნდა უზრუნველყოს დარგის მდგრადი განვითარება. ამ მიზნით მასში ასახული უნდა იქნეს როგორც ფუნქციონალური, ასევე დარგობრივი პრიორიტეტები და მათი რეალიზაციის საქმეში სახელმწიფოს ხელშეწყობი ძირითადი ღონისძიებები როგორც მიკრო, ასევე მაკრო დონეზე (მ.შ. ბაზრის სტრუქტურული სრულყოფა და მისი ნეგატიური შედეგების ნიველირება ფაქიზი კორექციის გზით).

წარმოდგენილ სტრატეგიაში არ არის განსაზღვრული, სოფლის მეურნეობის რომელი და როგორი მოდელი ესაჭიროება დღეს და სამომავლოდ საქართველოს. იგი მოკლებულია არა მხოლოდ ადექვატურ ზოგად ხედვას, არამედ კონკრეტიკასაც, მასში გაზრებული არაა მისი რეალიზაციისათვის საჭირო დანახარჯები, დასახული ღონისძიებების განხორციელების ვადები, ეტაპები და მოსალოდნელი სოციალურ-ეკონომიკური შედეგები.

ამ მიმართულებით კარგი ნაბიჯი იქნებოდა თუ საქართველოს მთავრობა შექმნიდა აგრარული პოლიტიკის ეროვნულ საბჭოს, რომელიც შეიმუშავებს აგრარული პოლიტიკის კონცეფციას, სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგიას და სოფლის განვითარების პოლიტიკას, განსაზღვრავს დარგობრივ პრიორიტეტებს, კვლევების, ინოვაციური და ეკონომიკურ-ტექნოლოგიური გარემოს ფორმირებისთვის ხელშეწყობ პოლიტიკას, განიხილავს სხვა პრობლემურ საკითხებს, მიიღებს შესაბამის რეკომენდაციებსა და გადანყევტილებებს.

აგროსექტორში კვლევა დღეს არა იმდენად ტექნოლოგიების მექანიკურ გადმოტანასა და დანერგვას სჭირდება, რამდენადაც კლიმატის მოსალოდნელი ცვლილებების და სხვა გამოწვევების გათვალისწინებით ისეთი კვლევების ჩატარებას, რომელიც მოსალოდნელი საფრთხეების პრევენციულ ღონისძიებებთან იქნება დაკავშირებული. მათ შორისაა ტექნიკურ-ტექნოლოგიური საკითხები, სასოფლო-სამეურნეო წარმოების გაადგილება და სპეციალიზაცია შეცვლილი გარემოს გათვალისწინებით და ა.შ., რაც წარმოდგენილ სტრატეგიაში საერთოდ არ ჩანს.

საქართველოს კვლევით სისტემას ევროპულისგან (და, საერთოდ, მსოფლიოსგან) ორი გარემოება

ანსხვავებს: 1) სოფლის მეურნეობის სამინისტრო არ მონაწილეობს კვლევის დაგეგმვაში, დაფინანსებაში და შედეგების გამოყენებაში. მას არ გააჩნია არც ერთი კვლევითი ორგანიზაცია. ევროპული სტანდარტების თანახმად ეს სრულყოფილი სამინისტრო არაა — სამინისტრო კვლევაზე უნდა იყოს დაფუძნებული; 2) კვლევითი სისტემა არ შედგება იურიდიული პირებისგან. დასავლური პრაქტიკა ასეთ ვითარებას არ იცნობს, რადგან მათი აზრით: „სოფლის მეურნეობა მეცნიერებაზე დამყარებული ინდუსტრიაა“.

საქართველოს სოფლის მეურნეობაში დღეისათვის შექმნილ სიტუაციაში სახელმწიფომ ბაზარზე რამდენი მინაც არ უნდა გაიტანოს გასაყიდად, მასზე ადგილობრივი მენარმის მოთხოვნა ნაკლებად იქნება, სათანადო ფინანსური სახსრების უქონლობის გამო. სასოფლო-სამეურნეო მიწაზე სოფლად საქონელმწარმოებელს მაშინ გაუჩნდება მოთხოვნა, როცა ამ მიწაზე წარმოებულ პროდუქტიაზე გაჩნდება შესაბამისი მოთხოვნა, რაც დღეისათვის ქვეყანაში დამკვიდრებული საბაზრო კონიუნქტურის გამო პრაქტიკულად შეუძლებელია. სასოფლო-სამეურნეო მიწაზე სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავებისა და წარმართვის ფუნქცია სოფლის მეურნეობის სამინისტროს უნდა დაეკისროს, ნაცვლად ეკონომიკის სამინისტროსი.

მკაფიოდ უნდა განსაზღვროს მიდგომები სახელმწიფო საკუთრებაში დარჩენილი საწარმოების მიმართ („გრუზვინპრომი“, აკურის ღვინის ქარხანა, ლაგოდეხისა და აბაშის რაიონებში განთავსებული მარცვლეულის საშრობი საწარმოები და სხვ.) და შეფასდეს ისინი, როგორც მძლავრი ეკონომიკური ბერკეტი სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციის ეფექტური და მასშტაბური განვითარებისთვის. აქედან გამომდინარე, კატეგორიულად მიუღებელია მათი აუქციონის წესით გაყიდვა ან ამ საწარმოებში ე.წ. „ინვესტორების“ შემგება სოლიდური წილით, გადაიარაღების ან სხვა ნებისმიერი მოტივით. ამ შემთხვევაში საწარმოო კოოპერაციისთვის დამახასიათებელი ყოველგვარი სიკეთე (შემოსავლების ინტენსიური ზრდა, დემოკრატიული და სამართლიანი სოციალ-ეკონომიკური გარემოს ფორმირება) პრაქტიკულად დაიხურება ადგილობრივი მოსახლეობის აბსოლუტური უმრავლესობისთვის და მოხმარდება მხოლოდ რამდენიმე ადამიანის კიდევ უფრო გამდიდრებას. სახელმწიფო საწარმოები უნდა გადაეცეს სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივებს გრძელვადიანი იჯარის ფორმით, ხოლო ინვესტიციები ახალი ტექნოლოგიების დანერგვის ან სხვა მიზნებით „იაფი სესხის“ პროგრამის ფარგლებში.

განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს საბაზრო მექანიზმების გამოყენებით სოფლის მეურნეობის პროდუქციის შესყიდვა, რომელიც წარმოებისა და რეალიზაციის მთელ ჯაჭვში ინტეგრატორის როლს შეასრულებს. გარანტირებული შესყიდვა უზრუნველყოფს პროგრესული ტექნოლოგიების გამოყენებას, აგრარულ წარმოებაში მომსახურების სფეროს სრულ ჩართვას. ასევე აუცილებელია სახელმწიფო (ნახ-

ევრად ადმინისტრაციული, ნახევრად კომერციული) მარეგულირებელი (ჩამრევი) სამსახურების შექმნა, რადგან ისინი აწესრიგებენ სასურსათო ბაზარზე პროდუქციის მოთხოვნა-მიწოდების სტაბილურობას, რათა საბაზრო ფასები დროის ყველა მომენტში წონასწორობასთან ახლოს იყოს. საქართველომ უნდა შექმნას ერთი ან რამდენიმე მარეგულირებელი სამსახური – ამ ეტაპზე მარცვლეულისა და მეცხოველეობის პროდუქციის წარმოების სფეროში.

სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგიის სათანადო კონდიციაში მოყვანა და მისი რეალიზაცია უდავოდ გახდება ქართული სოფლის აღორძინებისკენ შემობრუნების ათვლის წერტილი. სტრატეგიის განხორციელების მიმდინარეობაზე საჭირო იქნება სათანადო მონიტორინგის დაწესება, რომელიც ძირითადად უნდა დაეფუძნოს მისი რეალიზაციის შეფასების ისეთ განმაზოგადებელ კრიტერიუმებს, როგორიცაა, აგროსასურსათო სექტორში რეალურად დასაქმებულთა რაოდენობის ზრდა, ექსპორტზე და იმპორტის ჩანაცვლებაზე ორიენტირებულ დარგებში პროდუქციის წარმოების გადიდება, სურსათის ექსპორტის და იმპორტის მოცულობათა განწონასწორებული თანაფარდობა, შრომის მწარმოებლურობა და სხვა აგრეგირებული მაჩვენებლები. ამასთან ერთად, სტრატეგიის რეალიზაციის მიმდინარეობის პერიოდულად შეფასება და აუცილებლობის შემთხვევაში მასში სათანადო კორექტივების შეტანა, უნდა ხდებოდეს აგრარული პოლიტიკის ეროვნული საბჭოს გადანყვეტილებით.

მთავრობის მარეგულირებელი ფუნქცია ხელს შეუწყობს აგრარულ სექტორში მეურნეობრიობისთვის საჭირო პირობებისა და ეკონომიკური სტიმულირების მექანიზმის შექმნას, აღწარმოების მასშტაბების გადიდებას და კონკურენტული გარემოს ფორმირებას, რომელიც მყარ გარანტიებს შექმნის კოოპერატიული გაერთიანებების ჩამოყალიბების, სასურსათო უშიშროების პრობლემის გადაჭრის და სოფლად ყოფაცხოვრების აღორძინებისთვის.

მიგვაჩნია, რომ მსოფლიოში არსებული გლობალური ეკონომიკური კრიზისის (მ.შ. სასურსათო) ხასიათი, საქართველოს წინაშე დღეს უკვე არსებული გამოწვევები და მათი დაძლევის ობიექტური აუცილებლობის ამოცანები, რეალურად მოითხოვს, როგორც სასოფლო-სამეურნეო წარმოების დარგობრივი სტრუქტურის გადახედვას (პრიორიტეტული დარგებისა და კულტურების განსაზღვრა), ასევე თითოეული დარგის საწარმოო და საექსპორტო პოტენციალის დადგენასა და გამოყენების სოციალურ-ეკონომიკური მიზანშეწონილობის განსაზღვრას.

დასკვნის მაგიერ. მთავრობის კომპეტენტურობა და აგრარულ პროცესებში მისი ჩარევის ხარისხი, მიმართულება და დონე გადამწყვეტი ფაქტორია ქვეყნის შიმშილისგან (მ.შ. სოფლისა და სოფლის მეურნეობის) გადარჩენაში დღეს და სამომავლოდ.

ქვეყნის აგროსექტორში მდგომარეობის გამოსწორების ერთ-ერთ აუცილებელ ღონისძიებას, მიწის წვრილ მესაკუთრეთა ნებაყოფლობითი გაერთიანებების ჩამოყალიბება, სოფლის მეურნეობისა და გადამამუშავებელი მრეწველობის ურთიერთინტეგრაცია (პროდუქციის წარმოების, გადამამუშავებისა და რეალიზაციის ერთიანი ციკლის შექმნა), დაწვრილერეთულეული საწარმოო ბაზის (მიწის) კონსოლიდაცია, ბაზრებთან კავშირის აღდგენა, სპეციალიზებული აგროსაკრედიტო სისტემის (კოოპერაციული ტიპის, ურთიერთდახმარების, თავდებობისა და გარანტიების) ფორმირება და განვითარებული აგრარული (მელოირაციული, სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკითა და ზოოვეტერინარული) მომსახურების სტრუქტურის ჩამოყალიბება წარმოადგენს. ასევე მნიშვნელოვანია, თემის სამეწარმეო მობილიზაციის პროგრამის განხორციელება, რომელიც შეიძლება გახდეს სოფლის მეურნეობისა და მრეწველობის ტრადიციული დარგებისა და მწვანე ტურიზმის ახლებური ორგანიზაციული მოწყობის, მისი ეფექტიანობის ამაღლებისა და შესაბამისად მიწათმოქმედთა შემოსავლების მნიშვნელოვანი ზრდის რეალური მექანიზმი, რაც თავის მხრივ წარმოადგენს მოსახლეობის სოციალური განვითარების ძლიერ საფუძველს.

საქართველოს მთავრობა უნდა დაადგეს აგრარული პოლიტიკის ახალ სტრატეგიას სწორად განსაზღვრული პრიორიტეტებით, რომელშიც არა უბრალოდ აგრარული, არამედ უფრო ფართო, – სოფლის, როგორც ტერიტორიული და სოციალური ერთეულის განვითარების პოლიტიკა (აგრარული, სოციალური და ყოფითი პრობლემების კომპლექსურად გადაჭრა) იგულისხმება. აგრარული სექტორის სისტემური რეფორმირება და კომპლექსური განვითარება განსხვავებულ (ქართული სპეციფიკის გამთვალისწინებელ) მიდგომას მოითხოვს, და არა უცხოეთის რომელიმე ქვეყნის (თუნდაც ძალიან წარმატებულის) გამოცდილების მექანიკურად გადმოტანა-გამეორებას.